TIDSFÖRDRIF

NR 49 TORSDAGEN DEN 4 DECEMBER 1958 PRIS 60 ÖRE

Ur innehållet:

FARLAN — en strålande rolig humoresk.

JAG DÖMDE EN MÄNNISKA — fängslande människoskildring i Vilda Västern-miljö.

NOA-LINA FÖRLOVAR SIG — eller tänker i alla fall göra det.

NU ÄR VI INNE I JETÅLDERN — första jät-planen i reguljär trafik över Atlanten.

JAG SLOG UPP FÖRLOVNINGEN — intressant avsnitt av »Min egen historia».

VI LÄR ER KROCKA RÄTT — nyttiga råd på motorsidan.

FYRTIO FÖTTERS FALT — en underlig historia från gångna tiders England.

EN MAN VÄNDER TILLBAKA — fin novell av Margit Espen.

STORMNATT HOS FJÄLLKUNGEN — bister verklighetsskildring från den svenska fjällvärlden.

Bekvämt och luxuöst är det i de jättestora trafikplanen som nu börjat gå i reguljär jet-drift över Atlanten

(sid. 16).

Som abonnerande medlem av postgiro-[illegible] tillställer Tidsfördrif

den

ROLF BLOMBERG:

Där huvudet sitter löst

Vi slog oss nästan till ro i huvudjägarnas by och levde deras liv...

Vid det laget var allt jag medfört i skoväg utslitet. Stövlarna var utan sulor, och dem hade jag donerat till Nauitschás lilla unge, som livligt uppskattade dem. Ett par skor hade jag redan slängt bort, och ytterligare ett par, på vilka jag bundit fast sulorna med koppartråd, måste jag spara för att ha på mig från Puyo upp till Baños, där Henry och jag lämnat vårt övriga bagage. I de civiliserade trakterna kunde vi ju inte uppträda barfota. Henry hade emellertid ett par kängor, som hängde ihop, och nu fick jag låna dem. Själv hade min vän i alla fall ingen större lust att följa med oss på utflykten, då han fått känning av sin malaria och helst ville stanna hemma.

Bister ser jibarokrigaren ut, och målningen i ansiktet bidrar inte till att göra hans uppsyn vänligare.

Vi tog oss över till andra sidan Rio Pastaza och satte kurs västerut mot Rio Huasagas översta lopp. Det var gott om vilt i denna stiglösa urskog, och överallt fann vi spår efter vildsvin, tapirer och vattensvin. Även jaguarens färska fotavtryck stod då och då tydliga i den sumpiga marken.

Mot eftermiddagen fick vi höra vildsvin i närheten. Vi smög oss på dem, upptäckte en flock på ett trettiotal djur och öppnade jakten. Två kraftiga bjässar blev vårt byte, och Nauitschá fångade en liten unge levande. Sedan vi flått och styckat djuren, tände vi en stor eld för att röka dem till förråd, och som det redan blivit sent, byggde vi ett campamento och stannade hela natten på platsen. Vädret var stilla, och eldslågorna steg rakt upp mellan trädjättarna. Jag vet mig sällan ha upplevt en sådan vildmarksstämning.

Tidigt nästa morgon fortsatte vi och anlände efter några timmar till den kristallklara Rio Huasaga, som vi vadade över.

På andra stranden kom vi på en flock på ett femtiotal ullapor. Telmo och Nauitschá plockade med sina förgiftade pilar ned den ena efter den andra, nära ett dussin. När indianerna skjuter apor, skär de ett litet hack på pilen en centimeter från den förgiftade spetsen, för att denna skall brytas av och fastna i köttet, när apan tar i den och försöker dra ut den ur kroppen.

Det var nästan otäckt att se dessa förrädiska pilars snabba verkan. Ögonblicket efter det apan fått pilen i kroppen stelnade den till, kroppen genomilades av en ryckning, och djuret föll med en duns i marken. Jag hade svårt att skaka av mig tanken på att pilgiftet nästa gång kunde användas mot människor.

En apa gömde sig högt uppe i grenverket på ett jätteträd, där den dog utan att falla ner. Nu fick jag se något, som fyllde mig med beundran för lille Nauitschá. Vigt klättrade han på de nedhängande, gungande lianerna upp mot trädets krona. Säkert var det 30 meter i höjden. Ett slag hängde han endast i en tunn lian, som jag trodde skulle brista vilket ögonblick som helst, men han satte den med oefterhärmlig elegans i gungning för att få tag på en grövre

Våldsam men ofarlig är hälsningsceremonin utanför Chumbelas hus. Ingången är trång och lätt att försvara.

En liten jibaropojke, son till Nauitschá för resten, provar mina trasiga stövlar som är åtskilliga nummer för stora för honom.

och pendlade i en vid båge fram och tillbaka. Om lianen gått av? Ja, då hade Nauitschá nog slagit ihjäl sig. Apan fann han däruppe och kastade ned den, strax efteråt kom han själv hasande efter.

Vi gömde aporna i en grop i marken, som vi täckte över med löv, och så fortsatte vi marschen genom det gröna djungelhavet.

Plötsligt gav Telmo oss ett tecken att stanna och smög sig försiktigt vidare. Han hade hört något röra sig i närheten.

Vi andra stod i spänd väntan. Till vår häpnad fick vi höra röster. Telmo sade något och fick svar, och snart utspann sig en livlig konversation.

Vi gick vidare i riktning mot rösterna och upptäckte Telmo i samspråk med två indianer.

— De är från Macuma, sade han.

De båda vildarna tittade hotfullt på oss. De trodde kanske att vi var utsända av Huambilio. Den ene var beväpnad med ett gevär, som han riktade mot oss med fingret på hanen, den andre bar ett spjut, som han höll horisontellt över axeln, synbarligen beredd att stöta till, om det skulle behövas.

Telmo lugnade dem med att vi var fredliga män på väg till saltfyndigheterna, och frågade om de inte ville visa oss vägen dit.

De sänkte sina vapen och nickade bifall. Och på så sätt fick vi ett par huvudjägare på krigsfot till vägvisare. De förde oss in på en liten stig, och efter ett par timmars marsch var vi framme.

Det var en bred bäckfåra nästan utan vatten; blott en liten rännil rann fram på botten. I den fina sanden grävde vi en grop, vilken snabbt fylldes med vatten. Det smakade ganska salt, och säkert skulle man genom kokning kunna utvinna salt ur fåran.

Medan jag påtade i den uttorkade bäcken, stötte jag mot ett hårt föremål, som jag grävde fram. Det visade sig vara en stenyxa, ett fynd, som jag visade upp för de andra.

Macumaindianerna förklarade genast att det fanns massor av dylika tingestar just här. Och mycket riktigt, snart hade vi samlat ett tiotal stenyxor. Överallt låg platta stenar, lämpliga att göra yxor av, och jag fann likaledes stenar, som bearbetats men ännu inte var färdiggjorda. Det var alldeles tydligt, att vi råkat finna en plats, där jibaroindianerna en gång i tiden tillverkade redskap och vapen. Numera byter de till sig stål från de vita.

Här tog vi adjö av de överraskande vänliga Macumaindianerna och återvände samma väg vi kommit. Vi hämtade våra ullapor, badade i Huasagaflodens friska, klara vatten och kom sent på eftermiddagen tillbaka till vårt campamento. Nauitschás lilla vildsvinsunge låg död.

En ofantlig massa flugor hade samlats vid lägerplatsen, lockade av stanken från djurens inälvor, vilka kastats bort i närheten. På min yllefilt, som jag lämnat kvar, hade flugorna hunnit lägga miljoner vita ägg. Allting ynglar av sig med fantastisk fart i den tropiska urskogen.

Vi redde oss ett nytt campamento på en trevligare plats längre bort i skogen och tog itu med att röka aporna. Det blev en ruskig syn, alla de små flådda kropparna med knutna händer och grinande tänder, belysta av det flammande bålet. Hela natten fräste regnet i elden och smattrade mot palmbladstaket.

Dagen därpå kom vi tillbaka till Copotaza lastade med kött men utan skor — indianerna gick naturligtvis alltid barfota, och jag hade nu också gjort slut på Henrys kängor — och nästan utan äventyr. Jag säger nästan, ty när jag vandrade sista biten genom urskogen, rycktes jag plötsligt tillbaka av Severo, så att jag föll pladask på ryggen. Jag hade varit nära att trampa på en mycket farlig, gul giftorm, s.k. balandra palo. Med gevärskolven krossade Severo ormens nacke.

— — —

Snart planerade vi en tredje färd. Telmo hade under samtal med Chumbela fått höra en lockande nyhet. Ungefär tre dagsmarscher från Copotaza låg ett vattenfall, och det påstods att indianer vid flera tillfällen funnit stora guldklimpar i flodbädden nedanför fallet. Henry, som annars alltid var så skeptisk, åtminstone då det gällde historier om guldfyndigheter i Oriente, blev högst intresserad av uppgifterna. Vad som lade hinder i vägen för våra planer var att vi nu knappast hade några bytesvaror kvar. Vi måste ju betala vägvisare och lämna gåvor vid de boplatser vi gästade. Vi hade inte mer än vad vi behövde för återfärden, ja, vi var inte ens säkra på att förråden skulle räcka så långt. Så

När det drar ihop sig till tsantsafest i byn, samlas krigarna och utför rituella danser utanför hövdingens hus.

skrinlade vi tanken på den guldförande floden.

Men vem vet, kanske slumpar det sig så att Henry och jag får vägarna förbi här någon gång i framtiden, och då lär nog han ta reda på sanningen om det glimrande guldet, ty man kan aldrig veta... Om inte Severo redan bärgat det förstås; han hyste säkerligen planer på att återvända till Rio Copotaza senare. Hur som helst — naturligtvis avslöjar jag under inga omständigheter var floden ligger och vad den heter. Om någon skulle känna sig manad att fara dit för att försöka sin lycka som guldsökare, får han allt fråga gamle Chumbela, var guldklimparna finns. Men skulle han inte hitta några, så skyll inte på mig.

14. De hemska troféerna

Jibaroindianerna har ett obändigt krigarlynne, vilket inkräktare av vad slag det vara månde fått erfara. Det har aldrig lyckats de vita att underkuva det frihetsälskande folket, de har alltid rönt ett segt motstånd, och många har fått offra sina huvuden i den allt uppslukande djungeln. Mot fiender visar los jibaros ingen skonsamhet. Modigt, listigt och hänsynslöst kämpar de, och större triumf än den som vinnes i strid kan de inte tänka sig.

Men det är inte bara de vita som huvudjägarna bekrigar, de anfaller även främmande stammar. Också sinsemellan utkämpar de blodiga strider, den ena släkten går i härnad mot den andra, en familj söker utrota en annan. Ett kvinnorov kan vara orsaken, eller ett plötsligt dödsfall. En naturlig död är något som jibaroindianerna inte vill vidkännas. Det måste vara någon som förhäxat den döde, anser de, och sedan medicinmannen under det vanliga natémaruset väl utrönt vem nidingen är, företar anförvanterna till den avlidne ett rattligt överfall mot den utpekade mördarens hus. Dennes närmaste måste nu i sin tur utkräva hämnd för detta mord, och så fortgår fejderna i det oändliga. Ty blodshämnden, lagen öga för öga, tand för tand, härskar oinskränkt bland los jibaros.

Vad som gör jibaroindianernas krig än grymmare är deras sedvänja att skära huvudet av sina dödsfiender och tillverka de hemska troféerna — tsantsas.

I likhet med en mängd andra lägre folk anser jibaros att själen sitter i huvudet, framförallt då i håret. Genom att tillägna sig en fiendes huvud tillägnar sig indianen också dennes psykiska kraft, den övergår på honom själv, och trofén kommer efter en serie magiska riter att utöva ett välsignelsebringande inflytande på ägaren, hans hustrur, barn, hus, odlingar och husdjur.

Vid en drabbning skär man av den stupades huvud så nära bålen som möjligt. Så fort krigaren kommit i säkerhet för förföljande fiender, vilket ibland kan dröja ganska länge — det har hänt, att indianer mást fly för livet flera dagar i sträck med blodiga huvuden i händerna — vidtar beredandet av tsantsan. Med en kniv skäres huvudet upp i nacken, varefter man försiktigt och noggrant drar av hela huden, liksom man flår ett djur för uppstoppning. I en tsantsa finns varken ben eller kött kvar. Skalpen kokas därefter som hastigast i vatten, varvid den sammandrages en smula, samtidigt som förruttnelsemikroberna dödas.

Sedan man sytt ihop nacken och satt tre små chontapinnar eller trätt tre snören genom munnen, vidtar krympningen. Denna procedur går så till att fin flodsand upphettas i en liten skål över elden, och när den blivit tillräckligt het, fyller man skalpen till hälften därmed, varefter man vrider och vänder den runt, så att sanden kommer i beröring med samtliga delar. Sålunda bränns det kött som finns kvar bort, huden blir tunnare, och hela trofén krymper. Samtidigt modelleras den med fingrarna för att erhålla någorlunda mänskliga drag. Då sanden kallnat, hälls den åter ned i skålen för att värmas, och så vidtar samma procedur igen.

I många dagar, understundom veckor, arbetar huvudjägaren på samma sätt, och till slut har tsantsan krympt så mycket att den inte är större än en apelsin, varefter den färgas helt svart med kol. Hela proceduren utförs under en serie magiska böner och besvärjelser, och först när tsantsan framställts i fullständig överenskommelse med de rituella kraven, anses den som en verklig dyrgrip.

Det är emellertid inte enbart ett nöje för jibaroindianen att förvärva ett huvud. Efter sin hemkomst måste han uppfylla omständliga reningsföreskrifter, intimt sammanbundna med fiendejakten. En mindre fest, som varar i ett dygn, anordnas, men den stora tsantsafesten hålles först ett par år efteråt. En mängd tidsödande förberedelser vidtas; den modige krigaren måste plantera yuca och bananer, föda upp svin och höns, allt i det vällovliga syftet att han i sinom tid skall kunna bjuda på ett hejdundrande kalas. Under dessa två år måste han därtill föra ett återhållsamt liv och underkasta sig stränga förhållningsregler. Men sedan festas det så mycket kraftigare, ty själva tsantsafesten varar i åtta dagar och åtta nätter, och då dricks det chicha och dansas, och massor av invecklade magisk-religiösa ceremonier utförs.

Professor Karsten fick närvara vid en sådan fest, säkerligen den ende forskare i världen som med egna ögon beskådat den säregna tillställningen. Han har i sitt tidigare nämnda vetenskapliga verk »The Headhunters of Western Amazonas» beskrivit alla indianernas ceremonier. Att de är gansla invecklade, framgår kanske därav, att denna redogörelse fyller över 40 sidor.

Guldvaskare och äventyrare, som strövade in till jibaroindianerna och lyckades komma levande ut igen, medförde allt som oftast små tsantsas, vilka de lyckats byta till sig, i regel mot gevär. De sålde sedan troféerna till turister och kuriositetshandlare i Quito och Guayaquil. En tsantsa betalades högt, ofta med flera hundra dollar, och de herrar som sålde dem gjorde sig goda förtjänster.

En av dem, som besatt ett utpräglat affärssinne, resonerade en gång som så: Varför inte organisera huvudjakten?

Vid nästa strövtåg in i urskogen medförde han åtskilliga goda Winchestergevär och andra för indianerna åtråvärda saker. Han övertalade sedan vildarna på ungefär följande sätt:

— Här ser ni goda vapen. Om ni får dem, kan ni ta hämnd på era fiender. Men om jag utrustar er med gevär, så vill jag i stället ha några tsantsas av er.

Särskilt kring Rio Zamora, en biflod till Rio Santiago, uppkom på så sätt en riktig »tsantsa-industri», och de samvetslösa individer som uppmuntrade indianerna till denna ruskiga hantering, kom varje gång hem från urskogen med dussintals kusliga troféer i bagaget. När det inte längre fanns marknad för dem inom Ecuador, avyttrade de dem ombord på de stora passagerarångarna, som anlöpte Guayaquil. Affärerna gick strålande.

— Men varför gå över ån efter vatten, tänkte vidare en av dessa grosshandlare i människohuvuden. Med lite händighet kan väl vem som helst göra en tsantsa.

Alltså började också de »civiliserade» — dvs. i det här fallet moraliskt mindervärdiga mestizer och kristna indianer — konkurrera med jibaroindianerna. De behövde inte slå ihjäl människor för att göra tsantsas, de skar huvudet av avlidna släktingar och bekanta — män, kvinnor och barn — och snart kunde man lika ofta få tag på en skäggig tsantsa av en mestiz som en äkta, långhårig av en jibaro.

På min resa hem från Sydamerika hade jag sällskap på båten med en tysk adventistmissionär, en oförskräckt och trevlig typ, som i sex år verkat vid Rio Ucayali i Peru bland de människooffrande campo- och de kannibaliska kashiboindianerna. Missionären påstod sig i Iquitos vid Amazonfloden ha träffat en man, som till på köpet tog upp beställningar på tsantsas.

Denne företagsamme herre hade berättat, att han brukade fråga sina kunder hur de ville ha tsantsan. Långt eller kort hår? Man eller kvinna? Gammal eller ung? Pinnar genom öronen eller inte? Osv.

Kunden fick precisera sina önskemål, och efter några veckor levererade affärsmannen det önskade huvudet. Han hade agenter ute vid haciendor som låg i indiandistrikten, och där valde man bara ut ett lämpligt offer.

Det låter som en överdrift, men när man vet att slavjakt och andra smutsiga hantverk fortfarande florerar kring Iquitos, behöver man inte heller betvivla vad missionären berättade.

I Guayaquil träffade jag f. ö. en vederhäftig man, som med bestämdhet påstod, att medicine studerande i universitet i Quito, när de fått lik till obducering, en gång i tiden brukat tillverka tsantsas för att få extra fickpengar. Ja, otroligt är inte att dylikt verkligen inträffat.

Naturligtvis är denna obskyra handel med krympta människohuvuden numera strängt förbjuden i Ecuador, men man kan inte påstå att polisen gör några större ansträngningar för att stävja den. Den ecuadorianska rättvisans hand är slapp. Vid ett par tillfällen har myndigheterna visserligen sänt in straffexpeditioner i urskogen och hämtat ut några jibaroindianer, vilka, anklagade för att ha tillverkat tsantsas, dömts till 16 års straffarbete. Detta är det högsta straff som finns i Ecuador, sedan dödsstraffet avskaffats. Men i stället borde polisen ta itu med sådana individer som uppmuntrar indianerna till huvudjakt, eller sådana som själva gör tsantsas och säljer dem. På nästan varje turistångare som anlöper Guayaquil blir passagerarna fortfarande erbjudna att köpa tsantsas, och under den tid jag bodde i hamnstaden blev jag offererad minst ett trettiotal små krympta huvuden.

Naturligtvis har, som jag redan tidigare nämnt, vita ofta blivit av med huvudet, och i en bok från min första resa till Ecuador hade jag också en avbildning av två skäggiga, vita tsantsas.

Det var katten...

En försumlig kattmamma, som gett sig ut på egna äventyr, återfördes häromdagen till dygdens stig och sin en vecka gamla ungar genom ett av kulturens nya under, en bandinspelningsapparat, berättas det i Felix. Katten Thai i Halmstadtrakten hade alldeles tydligt tröttnat på sin roll som nybliven kattmamma och smitit ut helt glömsk av sina hungriga ungar.

Efter ett par timmar blev ungarnas kvidan alltmer hjärtskärande och Thais matte alltmer ifrån sig. Hon hade försökt leta efter Thai överallt och lockat på alla upptänkliga sätt. Till slut fick hon en lysande idé. Hon tog upp kattungarnas jämmer på bandinspelningsapparaten, förstärkte ljudet mångdubbelt genom en stor högtalare utanför huset och lät så ungarna själva kalla på Thai. Detta hade mycket riktigt avsedd verkan, och efter en liten stund kom Thai skamset hemlomande och tog hand om sina ungar som den bästa av kattmammor.

Detta är en annan egendomlig rit som hör till den stora tsantsafesten. Det torkade huvudet placeras överst på en spjutspets, och så utför krigarna en dans som kallas "Hotet mot den döde".

Rolf Blomberg

berättar nästa gång mera om de hemska tsantsas, huvudjägarnas troféer av krympta människohuvuden och om flera spännande upplevelser i djungeln.